

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету

ВИПУСК 32

Рівне – 2020

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 32. Рівне: РДГУ, 2020. 266 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова, Республіка Польща)

Прищепя Богдан – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 26 листопада 2020 р.

***Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdg@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ ВЛАДИ В РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УРАЇНА»

Надашкевич Тарас, Карпухіна Тетяна

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, м. Рівне, вул. Котляревського, 12

e-mail: t.nadashkevich@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8149-4318>

В статті досліджується політика нацистів в рейхскомісаріаті «Україна», зокрема в галузі освіти, театру, кіно, преси та інших галузей культурно-освітнього життя суспільства. Наводяться різні точки зору вищого керівництва Вермахту стосовно освіти окупованого українського населення та намагання їх реалізації німецькою владою на практиці.

Ключові слова: Освіта, культура, політика, рейхскомісаріат «Україна», окупація, навчальні заклади, преса, театр.

Taras Nadashkevich. CULTURAL AND EDUCATIONAL POLICY OF THE GERMAN GOVERNMENT IN THE REICH COMMISSIONER "UKRAINE

"The article examines the policy of the Nazis in the Reich Commissariat "Ukraine", in particular in the field of education, theater, cinema, press and other areas of cultural and educational life of society. There are different views of the Wehrmacht's top leadership regarding the education of the occupied Ukrainian population and the German authorities' efforts to put the into practice.

The attitude of the Nazis to the culture, which was considered by the occupiers as one of the means of ideological influence for the population, is shown. To this end, they put under full control literature, cinema, theater, and the press. The activities of their subordinate cultural institutions were aimed at creating in people a sense of German supremacy and blocking access to objective information.

Key words: Education, culture, politics, Reich Commissariat "Ukraine", occupation, educational institutions, press, theater.

Актуальність теми дослідження. Цього року ми відзначили 75-річчя з дня закінчення Другої світової війни, проте і сьогодні ці події посідають важливе місце в українській історичній науці. Одним з найважчих був період окупації українських земель, який був встановлений німецькими військами на території України, зокрема в Рейхскомісаріаті «Україна».

Протягом важких років окупації, український народ зазнав великих страждань у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Не винятком була і культурно-освітня сфера, де німецькі окупанти проводили досить таку жорстку політику по відношенню до місцевого населення.

Наукова актуальність полягає у дослідженні режиму окупації в Україні 1941–1944 рр. через розкриття особливостей реалізації політики німецьких та загарбників у адміністративно-територіальній одиниці Рейхскомісаріаті «Україна». Це є важливим кроком до подолання різних та суперечливих точок зору про характер окупаційного режиму в окремих галузях суспільства.

Аналіз публікацій по темі дослідження. Розглядаючи стан вивчення проблеми німецької окупаційної політики в культурно-освітній сфері, потрібно зазначити, що в повоєнний період та наступні роки заявлена автором тема стала об'єктом уваги як українських істориків, так і зарубіжних. Найглибше ці питання вивчають М. Коваль, В. Король, О. Лисенко, Т. Першина, В. Ленська та інші. Зокрема, М. Загорулько та А. Юденков, вивчаючи матеріально-побутові умови населення окупованих територій, досліджували трансформацію окупаційної політики в ході війни.

Утвердження незалежності Української держави в 1991 р. створило сприятливі умови для об'єктивного наукового дослідження історії України періоду Другої світової війни. Роботи М. Ковалю, присвячені характеристиці стану української культури, значно збагатили історіографію цієї проблеми. Питання освітньої політики нацистів уперше висвітлила В. Ленська. Сучасний український дослідник О. Гончаренко досліджує правове врегулювання освітньої сфери на території рейхскомісаріату «Україна» в контексті повсякденного життя українського населення. Також важливою є монографія професора Українського вільного університету в Мюнхені Бланки Єржабкової, у якій автор розглядає освітню політику в школі, яку здійснювали в Україні в 1941–1944 рр. Крім того, важливою є монографія Ю. Левченка, в якій автор описує особливості реалізації політики нацистів на окупованих українських територіях.

Метою дослідження є всебічне вивчення культурно-освітньої політики німецької влади в Рейхскомісаріаті «Україна».

Для досягнення поставленої мети слід виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження;
- дослідити прихід до влади німецьких окупантів;
- визначити причини переслідування української інтелігенції;
- дослідити розграбування культурної спадщини нашого народу;
- охарактеризувати Театр, пресу та проукраїнські організації як поштовх до збереження національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Культурно-освітня політика німецьких окупантів в створеному Рейхскомісаріаті «Україна» (далі РКУ) не мала конкретної мети та цілей. Більше

того, серед нацистського керівництва не було одностайності. Гітлер, Борман та Кох бачили в українцях просто робочу силу, тому не вважали за необхідне надавати їм якісні культурно-освітні послуги. Проте була і інша точка зору, яку представляли А. Розенберг та вище командування німецької армії на території України. На їхню думку, місцевому населенню потрібен певний культурний розвиток та освіта, але класу «інтелігенція» в суспільстві не мало існувати.

Діяльність освітніх установ відбувалася під цілковитим контролем і за активного втручання окупаційної влади. При генерал-комісаріатах, обласних, районних, сільських управах були утворені відділи освіти. Контроль за виконанням розпоряджень і наказів покладался на штат шкільних інспекторів при відділах освіти. Останні володіли широкими повноваженнями – від затвердження шкільних бюджетів до опіки над культурно-історичними пам'ятками.

На початку 1942 року А. Розенбергом були сформовані перші розпорядження, які стосувалися освітньої політики РКУ. Так у «Директивах про створення системи шкільної освіти в Україні» та «Розпорядженні про обов'язкове навчання української молоді» йшлося про порядок формування освітнього процесу на українській території. Відповідно до них, нижчу ланку освіти представляла обов'язкова семирічна школа, в якій перші чотири класи надавали початкову освіту, а наступні три надавали початки з професійної освіти.

Середню освіту мали забезпечувати трирічні технікуми, в яких навчали основам сільського і лісного господарства, техніки, торгівлі та ремесел, промисловості та управління. Всі ці професії були важливими для нацистів, оскільки власних кадрів для управління такої великою територією вони не мали.

Вищу освіту мали забезпечувати вже існуючі наукові установи. Проте, рейхскомісар України Е. Кох, який був відвертим українофобом, дотримувався радикально інших поглядів на освіту місцевого населення, саме тому він не дотримувався цих розпоряджень і проводив власну культурно-освітню політику.

Наказом від 13 серпня 1942 року навчання місцевого населення дозволялося лише в народній школі з чотирма класами і технікумі. Проте, вже у наступному освітньому наказі рейхскомісара від 24 жовтня 1942 року всі навчальні заклади, окрім чотирирічної народної школи мали припинити своє існування. Тобто, українці втрачали своє право на отримання не просто якісної, а взагалі освіти [2, с. 52].

Проте німці дуже потребували робочих рук, саме тому 30 вересня 1942 року вийшов наказ про відкриття навчально-виробничих майстерень, які діяли при промислових підприємствах та ремісничих майстернях.

Ідеологічний конфлікт, яке спровокувало освітнє питання між А. Розенбергом та Е. Кохом вдалося залагодити 23 лютого 1943 року, коли вийшла директива, яка відновлювала діяльність професійних шкіл, училищ та технікумів.

В. Коваль зазначає, що з жовтня 1942 року, через нестачу трудових ресурсів у Німеччині, на роботи почали відправляти студентів і учнів старших класів. Тобто навчальні заклади стали для молоді своєрідними пастками. Більше того, неодноразово учнів забирали і відправляли на роботи до Рейху прямо з навчального класу.

Передбачалося, що шкільні класи будуть нараховувати від 40 до 60 осіб. Проте, більшість навчальних закладів залишалася не укомплектованими. Така ситуація зберігалась протягом усього періоду окупації. Дослідник Ю. Левченко пише, що наприклад, у Костопільській окрузі в 1942 р. через нестачу учнів довелося закрити 3 школи. До цього додавалося постійне втручання офіційної влади: 1 січня 1943 р. згідно з наказом костопільського гебітскомісара усі неповносередні школи припинили свою діяльність. Серйозною також була проблема у справі формування шкільної системи була недостатня кількість придатних для навчального процесу приміщень. Будинки середніх шкіл і меншою мірою народних використовувалися для розквартирування військових частин [4, с. 117].

Напередодні відкриття навчальних закладів кожен директор школи отримував від відділу освіти розпорядження і рекомендації про те, як слід оформити шкільне приміщення, причому в кожному окрузі вони були різними. Щоб засвідчити лояльність до німецької влади, навчальні заклади повинні були придбати портрети А. Гітлера. Вони мали вивішуватися у центрі приміщення.

Для вчителів запроваджувалися спеціальні курси з перепідготовки, при яких працював особливий робітник з відділу пропаганди збройних сил. По закінченні курсів педагог повинен був здати іспит. Проте, через брак персоналу, останній відбувався не завжди.

В усіх українських народних школах як обов'язкову навчальну дисципліну запроваджували німецьку мову. Кожна дитина, яка досягла 12 років, повинна була обов'язково її вивчати. Значну увагу влада приділяла учнівській дисципліні. Учень мав твердо пам'ятати, що за порушення поведінки в школі він буде покараний. У тогочасній системі виховання учнівської молоді поряд з методами переконання вживалися також методи примусу.

Вища освіта РКУ виникла завдяки дефіциту спеціалістів вищої кваліфікації у сільському господарстві, промисловості та медицині, який не міг задовольнятися прибуваючими на схід німецькими фахівцями. 21 січня 1942 р. А. Розенберг видав «Розпорядження про політику вищої школи в Рейхскомісаріаті «Україна». Згідно з ним закривалися всі вузи. Виняток становили ті факультети, що проводили підготовку спеціалістів з медицини, ветеринарії, сільського господарства та природознавства. У розпорядженні зазначалось, що окремі факультети перетворюються на інститути. Так, у Вінниці виникли медичний та педагогічний інститути, Житомирі – сільськогосподарський, Києві – медичний, а у Дніпропетровську – сільськогосподарський, транспортний і технічний.

Професійна освіта РКУ детально досліджена дослідницею І. В. Гончаренко. Згідно з її висновками вона поділялась на три ланки: нижча (ремісничі та професійні курси, фахові дворічні підготовчі школи, ремісничі училища й навчальні майстерні), середня (середні професійні школи, училища та технікуми), вища (університети та галузеві інститути) [1, с. 15].

Релігійна освіта РКУ представлена духовною семінарією Української Автономної Православної Церкви у м. Кременець та короткотерміновими курсами Автономної і Автокефальної церков у містах Луцьк, Дніпропетровськ, Київ, Полтава, Миколаїв та Кам'янець-Подільський.

Незважаючи на важкі умови окупації, культурне життя в Україні не зупинялося. Щоправда, його прояви значною мірою залежали від інтересів окупантів. Театр, кінематограф, музеї, були дозволені нацистами і отримали матеріальне забезпечення. Більшість дослідників сходяться на думці, що ці компоненти культурного життя здобули право на існування лише тому, що вони були потрібні для задоволення елементарних естетичних потреб солдатів і офіцерів вермахту та представників нацистського окупаційного апарату. Заклади культури, крім цього, були для окупантів зручним місцем поширення антирадянської і про німецької пропаганди.

З іншого боку, функціонування закладів культури мало позитивно впливати на настрої місцевого населення, сприяти посиленню лояльності до «нової влади». Слід пам'ятати також, що робота в театрі, кінематографі, музеях, видавничій сфері для представників української інтелігенції була чи не єдиною можливістю заробити на життя.

Після початку німецько-радянської війни майже всі радянські театри були евакуйовані з України і активно працювала як в евакуації, так і на фронті. Водночас, чимало театральних фахівців вимушено залишилися на окупованій території і незабаром за підтримки української адміністрації і окупантів створили новий театр, який якісно відрізнявся від українського радянського театру.

Більшість театральних постановок були призначені для солдатів і офіцерів німецького війська. Так, на касах Київської опери (колишній Державний академічний театр опери та балету ім. Т. Шевченка) директор установи К. Брюкнер наказав вивісити оголошення «Вхід тільки для німців та союзних націй». Місця в перших рядах партеру завжди відводилися для важливих персон окупаційної адміністрації або військових. Однак, до театральних видовищ допускалися й місцеві. Співвідношення відвідувань німцями і українцями опери, балету, оперети, симфонічної музики становили, відповідно 70% і 30%. А драматичні вистави відвідували відповідно 30% німців і 70% українців. Тобто, театр в умовах окупації був спрямований передусім на українську аудиторію. Лише на останньому етапі функціонування театральних колективів в умовах окупації нацисти поставили вимогу онімечення театального життя.

Якість українського театрального мистецтва була доволі високою, оскільки в окупації залишилось чимало видатних майстрів сцени. Серед них були такі видатні артисти як Б. Гмиря, А. Демо-Довгопільський, М. Бойко, А. Ірій, В. Волгрик та ін.

Восени 1942 р. окупанти посилюють контроль над театральним життям. Частина труп була ліквідована. Режисери, актори, музиканти, які занадто активно, на думку німців, пропагували українську національну культуру, зазнали репресій. З репертуару викидалися вистави високохудожнього українського драматичного мистецтва.

Влітку 1943 р. нацисти розстріляли діячів рівненського міського театру – А. Демо-Довгопільського, Янковську, Курганова. За антинімецькі настрої разом з родиною був розстріляний директор Житомирського міського театру Платон Семерда. Потрапили до в'язниці театральні діячі з міського театру в Гайсині – члени ОУН разом із директором Михайлом Токарем [4, с. 221].

Важливе місце діяльності окупаційної влади у гуманітарній сфері належить періодичним виданням, які у роки окупації відігравали роль «розповсюджувача» інформації (місцевої, державної, світової), з однієї сторони, та водночас були засобом агітаційно-пропагандистського впливу на населення. Саме тому німецька окупаційна влада в РКУ надавала їй особливу роль та значення.

Важливе місце діяльності окупаційної влади у гуманітарній сфері належить періодичним виданням, які у роки окупації відігравали роль «розповсюдника» інформації (місцевої, державної, світової), з однієї сторони, та водночас були засобом агітаційно-пропагандистського впливу на населення. Саме тому німецька та румунська окупаційні влади в адміністративно-територіальних одиницях, створених на території Української РСР, надавала їй особливу роль та значення.

Керівництвом періодичних видань у РКУ офіційно займалась цивільна адміністрація, до якої входив політичний відділ Па, складовою частиною якого став підвідділ преси. Фактично ж управління пресою здійснювало німецьке акціонерне товариство «Європейське видавництво» («Europa-Verlag»), якому адміністрація Е. Коха передала всі фінансові та господарські повноваження для видання німецької та української періодики. З цією метою 19 листопада 1941 р. було утворено «Німецьке видавничо-друкарське товариство в Україні» («Deutsche Verlags-und Druckereigeigesellschaft Ukraine») на чолі з Гансом Горнауером, яке здійснювало контроль періодичної продукції через дочірні підприємства.

Тематика преси РКУ характеризувалась здебільшого змістом, що поєднував фронтову та міжнародну інформацію з місцевими новинами. Нормативна періодика представлена такими виданнями: «Листок розпоряджень рейхскомісара України», «Інформаційна служба для краєвого управління в Генеральній окрузі Волинь і Поділля», «Відомостями Київської міської управи». Культурного спрямування – «Література і мистецтво», «Літвари», «Меч», «Наука й мистецтво»,

«Літературна газета». Дитячі видання – «Школяр», «Орленя», «Українська дитина», «Школяр».

У роки окупації була запроваджена реєстрація музикантів, танцюристів, акторів, а також музичних інструментів, що зберігалися у населення. Зокрема, така акція відбулася у Новограді-Волинському у березні 1942 р.

З початком окупації на території Волині почали виникати осередки товариства «Просвіта». Ініціатива їх створення часто належала «похідним групам» ОУН. На відміну від різного роду українських громадських організацій, що існували напівлегально або ж нелегально, «Просвіта» здійснювала свою діяльність з дозволу окупаційної адміністрації [3, с. 38]. Своїм головним завданням товариство проголошувало «культурно-освітню діяльність серед молоді та людей старшого віку, а також поживлення культурно громадського життя».

В осередках «Просвіти» активно працювали секції: антибільшовицької пропаганди, шкільна, жіноча, юнацька, церковна, друку, агрономічна та ін. Подекуди «Просвіти» мали зв'язки з окупаційними пропагандистськими службами «пропаганд-штафель». У них переважала місцева інтелігенція – вчителі, лікарі, агрономи, службовці управ, учні шкіл. Просвітянські гуртки виступали з аматорськими спектаклями, намагалися взяти під контроль роботу шкіл, влаштовували лекції, концерти, виставки, гуляння, відзначали релігійні свята, розповсюджували брошури, листівки [3, с. 38].

Зокрема, проводились лекції, присвячені здоровому способу життя, організовувалися курси підвищення кваліфікації для діячів культури та освіти. Значна увага приділялася вивченню німецької мови. Крім того, товариство намагалося щороку організовувати «Шевченківські дні». Окружна «Просвіта» в Рівному збирала матеріали, присвячені історії Волині. Передбачалося призначити спеціальну людину, яка мала збирати усні свідчення серед старших людей. Також просвітяни влаштовували театральні постановки.

Архівні документи дозволяють зробити висновок, що діяльність «Просвіти» перебувала під цілковитим контролем окупаційної адміністрації. Відкривати її представництва дозволялося лише з санкції німецьких чиновників. Вони розглядали «Просвіту» в першу чергу як політичну організацію, яку можна використати для ідеологічної обробки населення.

Під час окупації досить популярним було кіно, яке використовувалося нацистами з пропагандистською метою. Багато волинян із задоволенням відвідувало кінотеатри. Кіно зажило популярності хоча б тому, що воно давало можливість пізнавати інші країни.

У фільмах, що знімалися спеціально для населення окупованих територій, показувалися «життя і побут робітників, селян, інтелігенції Німеччини, країн, звільнених Німеччиною». Кожний сеанс складався з трьох фільмів: культ-фільму, фронтової хроніки та художньої картини. Перед переглядом часто виступали художні ансамблі з репертуаром на антирадянську тематику і штатні пропагандисти.

Певного розвитку отримало спортивне життя. Його налагодження допускалося окупаційною владою для організації спортивного дозвілля німецьких вояків та військових союзних армій. Також, ініціатива організації різних форм спортивного життя у початковий період окупації йшла від націоналістичних організацій та допоміжної адміністрації. Серед різних видів спорту найбільшого розвитку на окупованій території набув футбол.

У деяких містах Волині на початку німецької окупації певного розвитку набуло літературно-поетичне життя. Його прояв спостерігався навколо редакцій місцевих окупаційних газет. Загалом, німецька влада намагалася максимально зменшити кількість друкованої продукції, оскільки хотіла від місцевого населення лише одного – працювати, а не думати. Серед небагатьох опублікованих книжок був роман У. Самчука «Марія», виданий у Рівному в 1941 р., та кілька збірок поезій.

Незважаючи на вкрай складні умови, у перші місяці окупації регіону розпочалося відновлення роботи колишніх обласних архівів, деяких бібліотек, музеїв. Функціонування цих установ, яке переслідувало суто практичні цілі, відбувалося в умовах розгортання діяльності Оперативного штабу рейхсляйтера А. Розенберга. Після «чистки» у містах та частині райцентрів німці відновили роботу поодиноких бібліотек. Їхнє завдання полягало у забезпеченні навчально-методичною і науковою літературою учнів і вчителів. Водночас передбачалося і бібліотечне обслуговування інших категорій населення.

Дуже часто заклади культури вдавалося зберегти лише завдяки ініціативі місцевого населення. Наприклад, у вересні 1941 р. бургомістр Рівного П. Бульба надав технічну і матеріальну допомогу місцевому музею. 11 листопада музей був відкритий для відвідування. Незважаючи на всі проблеми і небезпеки, поповнювались його фондові зібрання, вивчались і досліджувались його краєзнавчі матеріали. У музеї в цей час працювали археолог Ю. Шумовський, вчений-ботанік, дослідник флори і фауни Волині Й. Панек, науковець О. Чайка. Успішно працював музей в Острозі, який у 1943 р. став філією Рівненського музею [2, с. 56].

Плідно працював музей у Луцьку, який відновив свою роботу 2 листопада 1941 р. На відкритті були присутні представники німецької влади і місцевої громади. Музей мав багату археологічну, мистецьку і нумізматичну колекції. Громадськість підтримувала музей коштами, дарувала експонати і давала пожертви на його утримання. Відомо, що за період з 1 вересня 1942 р. по 31 січня 1943 р. експозицію музею відвідало 1830 осіб.

Висновки. Щодо культури, то вона розглядалася окупантами як один із засобів ідеологічного впливу для населення. З цією метою вони поставили під повний контроль літературу, кіно, театр, пресу. Діяльність підпорядкованих їх закладів культури спрямовувалася на те, щоб формувати у людей відчуття німецької зверхності та перекрити доступ до об'єктивної інформації. Щоб запобігти цьому, населенню доводилося проявляти ініціативу, незважаючи на небезпеку зазнати репресій.

У Рейхскомісаріаті «Україна» розвиток освіти характеризується штучним обмеженням доступу до освіти середнього та вищого рівнів. Одночасно з цим у німецькій зоні окупації надавалася перевага професійній освіті особливо протягом в 1942 рр. Це мало забезпечити фахову підготовку українського населення для роботи на теренах рейху.

Періодичні видання в окупованій Україні виступали засобом пропагандистського впливу на українське населення. Керівництво ними в адміністративно-територіальних одиницях здійснювали вищі управлінські органи.

Джерела та література

1. Гончаренко І. В. Професійна освіта на теренах Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. ДВНЗ Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький. 2012. 22 с.
2. Єржабкова Б. Шкільна справа та шкільна політика в рейхскомісаріаті «Україна» (1941–1944) у світлі німецьких документів. Київ : Наукова думка, 2008. 272 с.
3. Коваль М. Просвіта в умовах «нового порядку» / М. Коваль // Український історичний журнал. К.: Ін-т історії НАН України, 1995. № 2. С. 37–42.
4. Левченко Ю. І. Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. : монографія / Ю. І. Левченко ; за наук. ред. К. П. Двірної. Київ : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 402 с.

References

1. Goncharenko I. V. Professional education in the Reich Commissariat "Ukraine" (1941–1944): author's ref. dis. ... Cand. ist. Science: 07.00.01. SHEI Pereyaslav-Khmelnytsky. stateped. Univ. G. Fryingpans. Pereyaslav-Khmelnytsky. 2012. 22 p.
2. Yerzhabkova B. School affairs and school policy in the Reich Commissariat "Ukraine" (1941–1944) in the light of German documents. Kyiv: Naukova Dumka, 2008. 272 p.
3. Koval M. Enlightenment "interms of" new order" / M. Koval // Ukrainian Historical Journal. K. : Institute of History of the National Academy of Sciences of Ukraine, 1995. № 2. pp. 37–42.
4. Levchenko Yu. I. Feature of realization of policy of the occupying power in administrative-territorial units of Ukraine 1941–1944: monograph / Yu. I. Levchenko; for science. ed. KP Dvirna. Kyiv: MP Drahomanov National Pedagogical University Publishing House, 2017. 402 p.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Олеся Онищук

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ МІЖ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ
ТА ПРОТЕСТАНТСЬКИМИ РЕЛІГІЙНИМИ ТЕЧІЯМ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
(КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.) 3

Артем Харченко

КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ СТУДЕНТСТВА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В
ПЕРШІЙ ПОЛОВИНИ XIX СТ. 9

Ольга Колесник, Руслан Пальчевський

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» 15

Вікторія Зиль

МЕЦЕНАТСТВО В КИСВІ НА РУБЕЖІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. 25

Василь Рожко

УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ ЕМІГРАНТИ В СКЛАДІ АНЗАК В РОКИ ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ 30

Ольга Токар

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА – СИМВОЛ ГЕРОЇЗМУ УКРАЇНЦІВ У БОРОТЬБИ
ЗА ВЛАСНУ ДЕРЖАВНІСТЬ 35

Олександр Рибачук, Тетяна Карпукіна

ФОРМУВАННЯ РЕПРЕСИВНО КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ
ВСТАНОВЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ 42

Володимир Сова

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НАПЕРЕДОДНІ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 51

Юлія Горбова

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ КРИМУ: ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ АКЦІЇ ТА ЇХ НАСЛІДКИ
(1944–2019 РР.) 61

Тарас Надашкевич, Тетяна Карпукіна

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ ВЛАДИ В
РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА» 68

Влад Твердинюк

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ В УРСР, ЯК ПЕРЕДДЕНЬ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА» 77

Оксана Кундеус

ГІБРИДНА ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ 88

Інна Вівчар

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ 99

Олег Санжаревський, Тарас Жовтенко

ВІЙСЬКОВЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: ВІД МИРОТВОРЧОГО БАТАЛЬЙОНУ
ДО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ БРИГАДИ 108

<i>Юрій Ліннік</i> У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	117
---	-----

РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>Андрій Богданович</i> СПРОБА ПОБУДУВАТИ «МІСТО СОНЦЯ» В ПАРАГВАЇ	124
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ	130
---	-----

<i>Валентин Константинов</i> ЦЕЦОРСКАЯ БИТВА 1620 ГОДА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПОЛЬСКО-ТУРЕЦКИЕ ОТНОШЕНИЯ	134
---	-----

<i>Ольга Сєєрова, Олена Золотун</i> ОСОБЛИВОСТІ БОРОТБЫ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В РОСІЇ В ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ	146
--	-----

<i>Николай Щавлинский</i> ИЗ ИСТОРИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ БЕЛОРУССКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ (1918 Г.).	159
--	-----

<i>Оксана Лепеш</i> КОНТРАБАНДА КАК ВИД СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВЕТСКО-ПОЛЬСКОГО ПРИГРАНИЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ В 1920-Х ГГ.	165
---	-----

<i>Ліна Харипончук, Роман Михальчук</i> КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	173
---	-----

<i>Руслан Постоловський</i> ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	186
--	-----

<i>Аліна Таргонська, Інна Мартинчук</i> ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА ГОЛЛІЗМУ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ	195
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	204
---	-----

<i>Оксана Кундеус, Алла Іванюк</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ	207
--	-----

<i>Ірина Андрощук</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СИСТЕМА МЕДІА-ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОБОТИ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ	211
---	-----

<i>Інна Вівчар</i> АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ МЕТОДІВ СТИСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ	222
--	-----

РОЗДІЛ 3. ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Микола Переходько

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СІЧОВОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ Й
БУКОВИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 226

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Тарас Пасічник

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУТНІСТЬ ЯВИЩА ГЕНОЦИДУ 233

Анатолій Лясковець

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВИЩА НАСЕЛЕННЯ НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД
НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ 242

РОЗДІЛ 5. РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Руслана Давидюк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
МІЖВОЄННОЇ ГАЛИЧИНИ 254

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 32

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 26.11.2020 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Ум. друк. арк. 17,17.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 32. – Рівне, 2020. – 266 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

A 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020